

ILMIY DISKURSNING LINGVOPRAGMATIK XUSUSIYATLARI

Qodirova Naziraxon Murodbek qizi

Andijon davlat chet tillari instituti

mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada ilmiy diskursning lingvopragmatik xususiyatlari zamonaviy tilshunoslik yondashuvlari asosida tahlil qilinadi. Ilmiy diskursning kommunikativ-pragmatik tabiati, matn va diskurs o'rtasidagi munosabat, ilmiy matnning obyektiv va subyektiv komponentlari hamda ilmiy muloqotning asosiy lingvistik xususiyatlari yoritiladi. Shuningdek, ilmiy matnda pragmatik ma'noning shakllanishi, sarlavhaning kommunikativ vazifasi hamda ilmiy argumentatsiyaning lingvopragmatik mohiyati ilmiy manbalar asosida izohlanadi. Tadqiqot natijalari ilmiy diskursni lingvopragmatik nuqtayi nazardan o'rganish ilmiy kommunikatsiya samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: ilmiy diskurs, lingvopragmatika, ilmiy matn, pragmatika, kommunikatsiya, ilmiy uslub, diskurs tahlili, argumentatsiya, sarlavha, pragmatik ma'no.

Аннотация: В статье рассматриваются лингвопрагматические особенности научного дискурса с позиций современной лингвистики. Анализируются коммуникативно-прагматическая природа научного дискурса, соотношение текста и дискурса, объективные и субъективные компоненты научного текста, а также основные языковые характеристики научной коммуникации. Особое внимание уделяется прагматическому значению, функции заголовка научного текста и роли аргументации в научном дискурсе. Результаты исследования подтверждают важность лингвопрагматического подхода для изучения современной научной коммуникации.

Ключевые слова: научный дискурс, лингвопрагматика, научный текст, прагматика, коммуникация, аргументация, анализ дискурса, научный стиль, заголовок.

Abstract: This article examines the linguopragmatic features of scientific discourse from the perspective of contemporary linguistics. The study analyzes the communicative-pragmatic nature of scientific discourse, the relationship between text and discourse, the objective and subjective components of scientific texts, and the main linguistic characteristics of scientific communication. Particular attention is paid to pragmatic meaning, the communicative function of titles, and the role of argumentation in scientific discourse. The findings demonstrate that a linguopragmatic approach contributes significantly to understanding the effectiveness of scientific communication.

Keywords: scientific discourse, linguopragmatics, scientific text, pragmatics, communication, discourse analysis, argumentation, scientific style, title.

Zamonaviy tilshunoslikda ilmiy diskurs tilning funksional qo'llanish shakllaridan biri sifatida e'tirof etilib, u ilmiy bilimlarni yaratish, uzatish va baholashga xizmat qiluvchi kommunikativ faoliyat majmuini ifodalaydi. Diskurs faqat matnlar yig'indisi emas, balki ularni yuzaga keltiruvchi ijtimoiy, madaniy va pragmatik omillar tizimini ham o'z ichiga oladi [1]. Lingvopragmatik yondashuvga ko'ra, til birliklari faqat grammatik yoki semantik tizim elementi emas, balki muayyan kommunikativ vaziyatda ma'lum maqsadni amalga oshiruvchi vosita hisoblanadi. Shu sababli ilmiy diskursni o'rganishda matnning lingvistik tuzilishi bilan bir qatorda muallifning kommunikativ niyati, adresatning qabul qilish jarayoni hamda ilmiy muloqotning institutsional xususiyatlari ham tahlil qilinadi [2].

Diskurs nazariyasining rivojlanishida M. Fuko muhim o'rin tutadi. Olim ilmiy diskursni ma'lum tarixiy davrda shakllangan bilimlar tizimini ifodalovchi o'zaro bog'liq matnlar majmui sifatida tavsiflaydi [3]. Mazkur yondashuv ilmiy matnni alohida hodisa emas, balki ilmiy kommunikatsiya tizimining tarkibiy qismi sifatida baholash imkonini beradi.

Ilmiy diskursning pragmatik mohiyatiga dastlab e'tibor qaratgan olimlardan biri Ch. Pirs hisoblanadi. Uning pragmatizm nazariyasiga ko'ra, ilmiy bilim mutlaq obyektiv emas, balki tadqiqotchining ilmiy maqsadi, tajribasi va kommunikativ ehtiyojlari bilan uzviy bog'liqdir [4]. Demak, ilmiy matn nafaqat axborot uzatadi, balki muallifning ilmiy pozitsiyasi va argumentatsion strategiyasini ham namoyon etadi.

Ilmiy matnning kommunikativ-pragmatik tuzilishi Y.A. Bajenova, M.P. Kotyurova, L.V. Krasilnikova, N.A. Mishankina va boshqa olimlar tomonidan keng tadqiq etilgan. Ularning ishlarida ilmiy matnning asosiy vazifasi ilmiy dalillarni tizimli ravishda bayon qilish bilan birga, o'quvchini muayyan ilmiy xulosaning asoslanganligiga ishonitirishdan iborat ekanligi ta'kidlanadi [5].

V.I. Ladiyjnikova ilmiy matn mavzusini uning pragmatik markazi sifatida talqin qiladi. Olimning fikricha, aynan mavzu va sarlavha ilmiy matnning kompozitsion tuzilishini belgilaydi hamda muallifning kommunikativ strategiyasini ifodalaydi [6]. N.A. Mishankina esa ilmiy tavsif obyektining konseptual modellashtirilishi pragmatik mazmunning asosiy manbai ekanligini qayd etadi [7].

Ilmiy diskursning muhim tarkibiy elementlaridan biri sarlavha hisoblanadi. N.S. Valgina ta'kidlaganidek, sarlavha ilmiy matn mazmunining ixcham modeli bo'lib, u o'quvchini matn mazmuniga yo'naltiradi va ilmiy kommunikatsiyaning dastlabki pragmatik vositasi sifatida xizmat qiladi [8]. N.V. Skripchenko tomonidan 2735 ta dissertatsiya sarlavhasi asosida o'tkazilgan tadqiqot natijalari ham sarlavha ilmiy matnning konseptual markazi ekanligini tasdiqlaydi [9].

Ilmiy diskursni tadqiq etishda kontekstual tahlil metodi alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu metod matn birliklarini nafaqat statistik jihatdan, balki ularning kommunikativ vazifasi va pragmatik yuklamasi nuqtai nazaridan ham tahlil qilish imkonini beradi. Natijada ilmiy matnning yashirin kommunikativ strategiyalari, argumentatsiya usullari hamda muallifning persuasiv maqsadlari aniqlanadi.

Pragmatika til birliklarining kommunikativ vaziyatdagi funksional qo'llanishini o'rganadi. Semantika til birliklarining lug'aviy va grammatik ma'nosini izohlasa, pragmatika

ushbu birliklarning nutq jarayonida qanday maqsadda qo'llanayotganini hamda adresat tomonidan qanday talqin qilinishini tahlil qiladi [10]. Shu bois pragmatik ma'no kontekst, kommunikativ vaziyat va muloqot ishtirokchilari bilan chambarchas bog'liq hisoblanadi.

Bugungi kunda ilmiy diskursning lingvopragmatik tahlili ilmiy kommunikatsiyaning samaradorligini oshirish, argumentatsiya strategiyalarini aniqlash hamda ilmiy matnlarda persuaziv vositalarning funksional imkoniyatlarini o'rganishda muhim nazariy va amaliy ahamiyat kasb etmoqda.

Tadqiqot natijalari ilmiy diskurs tilning funksional qo'llanish shakli sifatida nafaqat ilmiy axborotni uzatish, balki muallifning kommunikativ maqsadi va argumentativ strategiyasini ham ifodalashini ko'rsatdi. Lingvopragmatik yondashuv ilmiy matnning yashirin ma'nolari, kommunikativ vazifalari hamda persuasiv xususiyatlarini chuqurroq anglash imkonini beradi. Shu jihatdan ilmiy diskursni lingvopragmatik nuqtai nazardan tadqiq etish zamonaviy tilshunoslikning istiqbolli yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Арутюнова Н.Д. Дискурс // Лингвистический энциклопедический словарь. – Москва, 1998.
2. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – Волгоград: Перемена, 2002.
3. Foucault M. The Archaeology of Knowledge. London: Routledge, 1972.
4. Peirce C.S. Collected Papers of Charles Sanders Peirce. Vols. 1–8. Cambridge: Harvard University Press, 1931–1958.
5. Levinson S.C. Pragmatics. Cambridge: Cambridge University Press, 1983.
6. Валгина Н.С. Теория текста. – Москва: Логос, 2003.
7. Баженова Е.А. Научный текст в аспекте коммуникации. – Пермь, 2001.
8. Мишанкина Н.А. Концептуальное моделирование научного текста. – Томск, 2004.
9. Ладыжникова В.И. Прагматические аспекты научного текста. – Москва, 2006.
10. Скрипченко Н.В. Заголовок научного текста как прагматический компонент. – Москва, 2010.